

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/17Fall 2016, p. 131-150

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10058>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 26.10.2016

✓ Accepted/Kabul: 14.12.2016

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU – Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan AKÇAY

This article was checked by iThenticate.

AHMED SÂFÎ BEY'İN KASİDE-İ HAMRİYYE TERCÜMESİ

Murat AK*

ÖZET

Arap edebiyatının önemli sûfi karakterlerinden biri olan İbnü'l-Fârız ilâhî aşkı anlattığı kırk bir beyitlik *el-Kasidetü'l-Hamriyye*'sini telif etmiş; şarap, meyhane ve kadeh gibi kavramlara tasavvufi anlamların yüklendiği kaside kısa sürede sûfi çevrelerce benimsenmiştir. Tasavvufi yönüyle öne çıkan kasidenin Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında birçok tercüme ve şerhi yapılmıştır.

Türk edebiyatında tespit edilen sekiz tercüme ve şerhi bulunan *el-Kasidetü'l-Hamriyye'nin* mütercimlerinden biri Ahmed Sâfi Bey'dir. Ahmed Sâfi Bey Türkçe, Farsça ve Arapça'ya bu dillerde şiir telif edecek kadar hâkim, son dönem mutasavvıf ulemâsından olan bir Osmanlı münevveridir. Ahmed Sâfi Bey'in *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi* müellifin en önemli eseri olan on sekiz cilt hacmindeki el yazması eseri *Sefînetü's-Sâfi*'de yer alır. *Sefînetü's-Sâfi* müellifin kendisinden önce yahut kendisiyle aynı dönemde yaşamış şuarâ, meşâyih ve ulemanın terceme-i hallerini aktardığı, kültür ve sanat tarihine ilişkin değerli bilgiler ihtiva eden eseridir.

Sefînetü's-Sâfi'de yer alan *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi* kasidenin daha önceki tercümelerinin aksine tam bir tercümedir. Mütercim tarafından daha önceki tercümelerde yer alan muğlaklıkların giderilmesi amacıyla girişildiği söylenen tercüme, kelimelerin lügat karşılıkları esas alınmak suretiyle yapılmıştır. Bununla birlikte *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*'nde Ahmed Sâfi Bey tarafından kelimelerin lügat anlamlarının dışında bir kısım tasarruflarda bulunduğu da görülmektedir. Bu çalışmada Ahmed Sâfi Bey'in hayatı, eserleri hakkında bilgi verilmiş, müellife ait *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*'ndeki hususiyetlere değinildikten sonra tespit edilen iki nüsha karşılaştırılarak *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*'nin tenkitli neşri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Sâfi Bey, Kasîde-i Hamriyye Tercümesi, Türk Edebiyatı, Tasavvuf.

* Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı, El-mek: muratak57@hotmail.com

A TRANSLATION OF THE *QASIDA-I KHAMRIYYA* BY AHMED ŞAFİ BEGH

ABSTRACT

Ibn al-Fāriḍ, one of the leading Şūfi figures of Arabic literature, composed a forty-one verse eulogy, *al-Qaṣida al-Khamriyya* (The Eulogy of Wine), in which he focused on the theme of divine love and soon later, the eulogy, which attributed Şūfi meanings to such terms as wine, tavern and goblet, received a great welcome from the Şūfi circles. The eulogy came to have a distinguished position with its Şūfi character and led to the production of many translations and commentaries in Arabic, Persian and Turkish literatures.

There have been produced eight translations and commentaries of *al-Qaṣida al-Khamriyya* in Turkish literature and Ahmed Şafi Begh is the author of one of them. Ahmed Şafi is a late Ottoman Şūfi scholar and intellectual, who mastered the Turkish, Persian and Arabic languages to the extent of composing poems in them. His *Qaṣida-i Khamriyya Tarjumasi* (Turkish Translation of the Wine Eulogy) is included in his magnum opus, *Safinat al-Şafi* (The Ship of the Pure), running up to eighteen volumes and remaining still in manuscript. *Safinat al-Şafi* is a biographical work that tells the life stories of the earlier or contemporary poets, shaykhs and scholars, providing valuable information about the history of culture and arts.

The *Qaṣida-i Khamriyya Tarjumasi*, included in *Safinat al-Şafi*, is a complete Turkish translation of the eulogy, unlike the former Turkish translations. By this translation, the author aimed to remove the ambiguities existing in the former translations, relying on the lexical meanings of the words occurring in the text. However, one can see that Ahmed Şafi Begh made some additions to the lexical or literal meanings of the words. This study is intended to investigate into the life and works of Ahmed Şafi Begh and analyze the *Qaṣida-i Khamriyya Tarjumasi*, offering a critical edition of the text on the basis of a comparison of its two available manuscripts.

STRUCTURED ABSTRACT

Ibn al-Fāriḍ, one of the leading poets of Arabic literature, composed a forty-one verse eulogy, the *al-Qaṣida al-Khamriyya* (The Eulogy of Wine), in which he focused on the theme of divine love. In his poetry, the poet attributed Şūfi meanings to such terms as wine, tavern and goblet. This eulogy soon became a text that was adopted and much read by the Şūfi circles.

There have been produced many translations and commentaries of the *al-Qaṣida al-Khamriyya* in the literature of such Islamic languages as Arabic, Persian and Turkish. The most important and famous commentaries upon the *al-Qaṣida al-Khamriyya* were composed by Dāwūd al-Qayṣarī (*Sharḥ al-Qaṣida al-Mīmiyya*), Sayyid ‘Alī Hamadānī

Turkish Studies

(*Mashârib al-Adhwâq*), 'Abdurrahmân Jâmî (*Lawâmi'u Anwâr al-Kashf wa al-Shuhûd 'alâ Qulûb-i Arbâb al-Dhawq wa al-Jûd*).

Commentated upon first in the Arabic language, the *al-Qaşida al-Khamriyya* was also construed in Persian and Turkish literatures. Following are those who commentated upon and translated the text in Turkish literature: 'Abdussalâm bin Nu'mân bin Khalîl, Ismâ'îl Anqarawî (d. 1041/1631), 'Abdulmajîd-i Sivâsî (d. 1049/1639), 'Abdullâh Şalâhî'Ushshâqî (d. 1196/1782), 'Alâiyeli Qara Muştafâ Khuluşî Efendi, Aḥmed Şafî Begh (d. 1344/1926), Mehmed Nâzîm (d. 1345/1926). In addition, there is one more commentary, titled *Tarabangiz*, which was published without an author.

The *al-Qaşida al-Khamriyya* has eight translations and commentaries in Turkish and Aḥmed Şafî Begh is the author of one of them. Aḥmed Şafî Begh is a late Ottoman Şûfî scholar and intellectual, who mastered the Turkish, Persian and Arabic languages to the extent of composing poems in them. The biographical sources relate that he was an antinomian Şûfî (*malâmî mashrab*), a quite humble, goodhumored, pious and learned person. He acted in different bureaucratic positions and befriended the class of scholars of his time.

To our knowledge, Aḥmed Şafî Begh has three works and a journal involving his essays. Of them, one is his anthology in manuscript, which is composed of 58 folios and still unpublished. Another is a booklet, *Majmû'am*, which he published between the years 1893 and 1894. The work contains his essays on literature, poems, wits and a commentary upon a chapter from the *Alfiyya* by Imâm Mâlik. There is also a journal, titled *Shu'la* (The Flash) that contained his essays and was published in every two weeks by his young followers. Apart from all of these, he has his magnum opus, *Safînat al-Şafî*, running up to eighteen volumes and remaining still in manuscript. *Safînat al-Şafî* is an important biographical work that tells life stories of the earlier or contemporary poets, shaykhs and scholars, providing valuable information about the history of culture and arts. It took the author longer than ten years to complete this work.

He composed the *Qaşida-i Khamriyya Tarjumasi* in the year 1922 and included in his magnum opus, *Safînat al-Şafî*. It is a complete Turkish translation of the eulogy, unlike the former Turkish translations. The earlier commentators and translators of the text failed to produce a complete translation. The author says that he translated the eulogy with the aim of removing the ambiguities existing in the earlier translations. For him, people could not understand the eulogy because they did not know Arabic well, thus the translations and commentaries of the text were teeming with shortcomings.

In his translation of the *Qaşida-i Khamriyya*, Aḥmed Şafî Begh first cited the Arabic original verses; he afterwards provided their Turkish translation in conformity with their lexical meaning under the title *Ma'âli* (Its Translation). Nevertheless, one can observe that he every now and then diverged from the literal meaning to reveal the true meaning meant by the author. For example, the word *sharâb* occurring in the Arabic text was rendered by Aḥmed Şafî Begh with his interpretation and additions as *sharâb-i muḥabbat*, *sharâb-i ṭarâwat-i nisâb*, *sharâb-i surûr anjâm*,

Turkish Studies

sharāb-i ātash-nāb, sharāb-i şuḥbat-nisāb, sharāb-i karāmat-ma'āb, sharāb-i nāb-i maykhāna-i ḥaqīqat, bāda-i golfam-i muḥabbat, bāda-i golfam-i mawaddat, bāda-i ḥaqīqat, bāda-i ma 'rifat, bāda-i por-ta'thīr, bāda-i khūsh-guvār, bāda-i hidāyat-pīrā, may-i tābda.

Making such divergences from the literal meaning, Aḥmed Şafī Begh renders a phrase occurring in the text, which one can translate as the people of wine session, as *arbāb-i isti'dād*, that is, the people of aptitude. He also from time to time happens to make additions to the text in translation without causing any ambiguity in meaning. Though limited to very few verses, he added a couple of explanatory remarks following the translation of the verses. Upon the translation of the first verse, he quotes a quadruple from *Rūshanī* due to the contextual relevance.

I have discovered two manuscript copies of the *Qaşıda-i Khamriyya Tarjumasi*, one of them being the autograph of the author. One copy is registered in the Microfilm Archive of Süleymaniye Library, no. 2096, while the other is registered in Istanbul Metropolitan Atatürk Library, Osman Ergin Manuscripts, no. 332.

In this study, I first provided information on Aḥmed Şafī Begh's life and works. This section I wrote by drawing on the author's own works, the late Ottoman sources and modern studies. Afterwards, I discussed the salient features of the *Qaşıda-i Khamriyya Tarjumasi*, which distinguish it from other translations. I prepared a critical edition by comparing two manuscript copies of the text. The study ends with a general assessment of the poet and his poetry.

Keywords: Aḥmed Şafī Begh, *Qaşıda-i Khamriyya Tarjumasi*, Turkish Literature, Şüfism.

Giriş

Arap edebiyatında coşkun sûfî kimliği ve bu kimliğin eserlerine sirayet etmesi sebebiyle *Sultânü'l-âşıkîn* lakabıyla şöhret bulmuş önemli bir şair olan İbnü'l-Fârız (ö. 632/1235) ilâhî aşkı şarap olarak tasvir ettiği 41 beyitlik manzum eseri *el-Kasîdetü'l-Hamriyye*'yi kaleme almış, eser kaleme alındıktan sonra Arap ve Fars edebiyatlarında olduğu gibi klasik dönem Türk edebiyatı üzerinde de derin bir etki bırakmıştır. İbnü'l-Fârız, *Kasîde-i Hamriyye*'de şarap, meyhane, kadeh gibi kavramlara tasavvufî anlamlar yüklemiştir. Şaraba, meyhaneye, kadehe yüklenen tasavvufî anlamlarla *Kasîde-i Hamriyye* Arap, Fars ve Türk sûfî gelenekleri içerisinde benimsenmiş ve kolayca kendine yer edinmiştir.

Kasîde-i Mîmiyye olarak da bilinen *Kasîde-i Hamriyye*'nin Arap dilinde birçok şerhi yapılmıştır. Eserin bilinen en önemli ve meşhur Arapça şerhlerini Dâvûd-ı Kayserî (*Şerhü'l-kasîdeti'l-mîmiyye*), Seyyid Ali Hemedânî (*Meşâribü'l-ezvâk*), Abdurrahmân-ı Câmî (*Levâmi'ü envâri'l-keşf ve's-şühûd 'alâ kulûbi erbâbi'z-zevk ve'l-cûd*) yapmışlardır. Arap dilinde olduğu gibi *Kasîde-i Hamriyye*'nin Fars ve Türk edebiyatlarında birçok şerh ve tercümesi bulunur. Kasideyi Türkçe olarak şerh ve tercüme eden isimler sırasıyla şöyledir: Abdüsselam b. Numan b. Halîl, İsmail Ankaravî (ö. 1041/1631), Abdülmecîd-i Sivâsî (ö. 1049/ 1639), Abdullah Salâhî-i Uşşâkî (ö. 1196/1782), Alâiyeli Kara Mustafa Hulûsî Efendi, Ahmed Sâfî Bey (ö. 1344/1926), Mehmed Nazım

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 17 Fall 2016

(ö. 1345/1926). Bu isimlerin eserlerine ilaveten eserin *Tarabengiz* isimli, müellifi belli olmayan ve matbu olarak neşredilen bir şerhi daha bulunmaktadır (Yıldırım, 2015: 151-175).¹

Kasîde-i Hamriyye'nin en önemli Arapça şerhlerinden birinin sahibi olan Dâvûd-ı Kayserî (ö. 751/1350) ve bir diğer şârih Kemâl Paşazâde (ö. 940/1534) eseri Arapça olarak şerh eden iki önemli Türk müelliftir (Saraç, 2003: 455).

İbnü'l-Fârîz'ın *Kasîde-i Hamriyye*'si sadece Arap, Fars ve Türk Müslüman sûfilerin dikkatini çekmekle kalmamış şarkiyatçıların da oldukça dikkatini çekmiştir. *Kasîde-i Hamriyye* şairinin telif ettiği önemli diğer bir manzume olan *Kasîde-i Tâiyye* şarkiyatçılar tarafından Latinceye, Fransızcaya, Almancaya tercüme edilmiştir (Uludağ, 2000: 42).

Bu mütevazı çalışmada eseri Türkçe'ye tercüme edenler arasında yer alan son dönem Osmanlı mutasavvıf ulemâsından Ahmed Sâfi Bey'in hayatı, eserleri ve *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi* hakkında bilgi verilecek, son olarak da Ahmed Sâfi Bey'e ait tercümenin tenkitli neşri yapılacaktır.

Ahmed Sâfi Bey

Son dönem Osmanlı mutasavvıf ulemâsından olan Ahmed Sâfi Bey hakkındaki bilgi ilk elde kendi eseri olan *Sefînetü's-Sâfi*'nin girişine yazdığı iki sayfalık hâl tercümesinde yer alır.² Ahmed Sâfi Bey bizzat kaleme aldığı hâl tercümesinde künyesini *Seyyid Ahmed Sâfi Bey b. Seyyid İbrahim b. el-Hâc Ali* olarak vermiştir. Hâl tercümesinde İstanbul Bahçekapısı civarında yer alan evlerinde h. 1267 / m. 1851'de dünyaya geldiğini söyleyen Ahmed Sâfi Bey, I. Abdühamid (ö. 1203/1789)'in Bahçekapısı'nda inşa ettirdiği Sıbyan Mektebi'nde Kur'an-ı Kerim ve tecvîd eğitimi aldığını, daha sonra da Vâlîde Sultan Rüşdî Mektebi'nde mukaddimât-ı ulûmu tedris ettiğini ifade eder. Babası İbrahim Bey elviye musarrıflıkları memuriyetinde bulunduğu için onunla Anadolu ve Rumeli'yi dolaşan Ahmed Sâfi Bey h. 1282/ m. 1865 senesinde maliye hazinesi istikraz odasında memur olarak çalışmaya başlamıştır. Memuriyet görevine başladığı tarihten itibaren ulemâ içinde seçkin bir yeri olan, Anadolu kazaskerliği de yapmış olan Tokatlîzâde olarak maruf İstanbullu Hacı Ahmed Efendi'den Arapça, Mîrzâ İsmâil'den de Farsça okumuştur (Hüseyin Vassâf, 2015: c. 4, 216).

1876 senesinde Rus muharebesinde sırasıyla İplikhâne, askerî misâfirhâne ve hastâne başkitâbetlerinde bulunan Ahmed Sâfi Bey muharebeden sonra da Selânik Fırka-i Askeriyesi başkitâbetinde bulunmuştur. 1913 senesinde emekli edilinceye kadar Aydın ili dâhilinde Menteşe ve havâlisinde ağnâm ve a'şâr memuriyetlerinde, Takâüd Sandığı Mektûbî Kaleminde, Ma'zûlîn Mülkiye Sandığı mümeyyizliği ve müdürlüğünde görev yapmıştır (Hüseyin Vassâf, 2015: c. 4, 217). Hüseyin Vassâf, Ahmed Sâfi Bey'in kırk altı seneyi aşkın devlet hizmetinde istihdâm olduğunu, vazifelerini afifâne ve müstakîmâne bir şekilde ifâ eden erbâb-ı kemâlden bir zât olduğunu ifade eder (Hüseyin Vassâf, 2000: c. 4, 217).

Ömrü boyunca Osmanlı devlet kademelerinde memuriyet, müdürlük, özel kalemlik vb. birçok vazife ifa etmiş olan Ahmed Sâfi Bey'in bu vazifelerden ayrıldıktan sonra kütüphanesinde

¹ Çalışmamızda kullandığımız yazma metinlerin temini konusunda yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşım Yrd. Doç. Dr. Yusuf Yıldırım'a teşekkürü borç bilirim.

² Ahmed Sâfi, *Sefînetü's-Sâfi*, Süleymaniye Ktp., Mikrofilm Arşivi, nr. 2096, s. 3007-3008. Ahmed Sâfi Bey'in hayatını kaleme alırken kendi hâl tercümesi dışında başvurduğumuz diğer kaynaklar ve çalışmalar şunlardır: Osmânzâde Hüseyin Vassâf. (2015). *Sefîne-i Evliyâ*, c. 4, s. 216-236, İstanbul: Kitabevi; İbnülemin Mahmud Kemal İnal. (1940). *Son Asır Türk Şairleri*, c. 9, s. 1588-1589, İstanbul: Maarif Matbaası; Necdet Tosun. (1996), "Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: Sefînetü's-Sâfi", *İlam Araştırma Dergisi C. 1, S. 2*, s. 177-179; Müslüm Yılmaz. (2013). "Osman Nuri Ergin: Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri (1883-1961)", *Türkiyat Mecmuası* c. 23, s. 165-167. Müslim Yılmaz tarafından kaleme alınan makalede Osman Nuri Ergin'in *Ahmed Sâfi'nin Hayatı ve Hal Tercümesi* isimli gayr-ı matbu eseri hakkında bilgi verilmektedir.

bulunan 2000 ciltten fazla kitabı bir sahaf dükkânı kiralayarak satmaya başladığı, bu şekilde geçimini temin edemeyeceğini anlayınca da elindeki kitapları topluca sahaflara sattığı nakledilir. Ahmed Sâfi Bey Cemâziye'l-âhire 1339/Mart 1921'de de ibadet ve inzivaya çekilmiştir (Tosun, 1996: 178).

Ömrünün son zamanlarında Dizdâriye'de bulunan Özbekler Dergâhı'nda Mesnevî dersleri yaptığı aktarılan Ahmed Sâfi Bey'in Nakşî Halidî meşâyihından olan Yanyalı İsmet Efendi'ye intisabının olduğu, bu intisabını açığa çıkarmamayı tercih ettiği nakledilenler arasındadır. Hüseyin Vassâf'ın ifâdeleriyle Ahmed Sâfi Bey, şeyhi olan Yanyalı İsmet Efendi'nin mazhar-ı feyzi olmuş urefâ-yı sûfiyyeden olup, sûfiyyenin önde gelenlerinden olan bir çok zât ile sohbeti olan şiddetle ihtifâya meyyâl tabiatlı sûfiyyûn-ı mestûreden bir zâttır (Hüseyin Vassâf, 2015: c. 4, 218).

Son Asır Türk Şairleri'nde ise, Ahmed Sâfi Bey'in fizikî ve ahlâkî özellikleri tavsif edilirken orta boylu, beyaz ve kısa sakallı, gözlüklü esmer, vücûdu ve gözleri zayıf mütevazı, halim, müstakim, beşûş, mütediyyin, daniş ehli biri olduğu aktarılmıştır (İbnülemîn Mahmud Kemal İnal, 1940: c. 9, 1588).

Ahmed Sâfi Bey ömrü boyunca şöhretten uzak olmayı tercih etmiş, tabiat itibarıyla melâmî-meşreb bir zâttır. Hüseyin Vassâf, Bursalı Mehmet Tâhir, İbnü'l-Emîn ve Ahmed Avni Konuk Bey gibi döneminin önde gelen isimleriyle tanışıklığı bilinen müellif,(Tosun, 1996: 178) hava değişikliği için gittiği Sarıyer'deki oğlu ma'lûl binbaşı İbrahim Bey'in evinde 12 Zilkade 1344/ 1926'da vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine Anadolu Kavakı'nda Yoros Kalesi üzerindeki şehitlikte, Püskülsüz namıyla bilinen Hoca Sadık Efendi'nin yakınına defnolunmuştur (İbnülemîn Mahmud Kemal İnal, 1940: c. 9, 1588).

Eserleri

Türkçe, Arapça, Farsça'ya bu üç dilde şiir yazacak kadar vâkif entelektüel bir kişiliği olan Ahmed Sâfi Bey'in bilinen üç eseri bir de teliflerinin neşredildiği bir dergi vardır. Müellifin en önemli eseri bu makalenin konusu olan *Kaside-i Hamriyye Tercümesi*'nin de içinde yer aldığı *Sefînetü's-Sâfi*'dir. *Sefînetü's-Sâfi* el yazması 18 ciltten (3350 sayfa) oluşan oldukça hacimli bir eserdir. Son dönem Osmanlı tasavvuf tarihi ve kültürü hakkında çok önemli bir kaynak olma özelliğine sahip bu esere müellif 1913 senesinde başlamış, eser yaklaşık onbir senelik bir emeğin sonucunda ortaya çıkmıştır. Dönemin şuarâ, meşâyih ve ulemasının terceme-i hallerinin aktarıldığı, kültür ve sanat tarihine ilişkin değerli bilgilerle dolu eser ve eserdeki Bektâşilik hakkında Serap Aktaş Yüksek Lisans Tezi hazırlamıştır.³ Aktaş'ın eseri tanıtırken sarf ettiği şu ifadeler eserin önemi ve mahiyeti hakkında fikir verir niteliktedir:

“Sefînetü's-Sâfi, takriben onbir senelik bir emeğin mahsûlüdür. Müellif, bu eserinde birçok şuarâ, meşâyih ve ulemânın terceme-i hâllerine, varsa eser ve şiirlerine yer vermiştir. Bu zevâtın bir kısmı, Ahmet Sâfi Bey'in ya kendi döneminde yaşamış veyâhut kısa süre önce vefât etmiştir. Bu sebepten ötürü, Sefîne, bazı şahıslar için yegâne kaynak durumundadır. Öte yandan bu eser bir genel kültür hazinesidir. Kahve, çay, kuş türleri, balık türleri, çiçek gibi türlü konulara temâs eder. Edebiyat, hat, mûsiki gibi konulara değinen Sefîne, başta Tasavvuf olmak üzere kelâmî ve fikhî konulara da temâs eder. Bektâşilik, Hurûfîlik, vahdet-i vücûd gibi konuları ele alması ve bazı tasavvufî kavramlar hakkında bilgiler vermesi tasavvuf araştırmacıları için oldukça mühimdir. Özetle söylemek gerekirse Sefînetü's-Sâfi gerek tasavvuf, gerek edebiyat, gerek tarih ve kültür tarihi araştırmacıları için önemli bir kaynaktır.” (Aktaş, 1999: 56)

³ Serap Aktaş. (1999). *Ahmed Sâfi Bey'in Sefînetü's-Sâfi Adlı Eserinde Bektâşilik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, 172 s.

Ahmed Sâfi Bey'in hayatı ve hal tercemesini kaleme alan Osman Nuri Ergin (Osman Nuri Ergin, *Ahmed Safi*, Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Bölümü Katalog No: OE_Yz_00332, s. 167-176) herhangi bir konu tasnifi ya da alfabetik bir sıra esaslı gözetilmeksizin telif edilmiş bir eser olan *Sefînetü's-Sâfi*'nin fihristini de hazırlamış, (Osman Nuri Ergin, *Sefînetü's-Sâfi*, Atatürk Kitaplığı Osman Nuri Ergin Bölümü Katalog No: OE_Yz_00332, s. 1-164) Necdet Tosun ise, *Sefînetü's-Sâfi*'nin bütün ciltleri hakkında detaylı bilgi vererek eseri tanıtan ve değerlendiren bir makale çalışması yapmıştır. (Necdet Tosun, [1996], "Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: Sefînetü's-Sâfi", *İlam Araştırma Dergisi C. 1, S. 2*, Temmuz-Aralık, s. 177-190) Mustafa Karataş Yüksek Lisans Tezi'nde eserin sekizinci cildini konu edinmiştir. (Mustafa Karataş, [1999] "Ahmed Sâfi Bey'in Sefînetü's-Sâfi Adlı Eserinin VIII. Cildinin Neşri ve Ruh, Alem-i Ervah Açısından Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Ahmed Sâfi Bey'in 1879'da telif ettiği *Sefînetü's-Sâfi*'de 444-466 sayfaları arasında yer alan *Dönmeler Âdeti* isimli, Selanik'te bulunan Sabataycılarının hayatı hakkındaki risalesi M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yayına hazırlanmış ve neşredilmiştir. (Ahmed Sâfi, [2015], *Dönmeler Âdeti*, Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 99 s.)

Ahmed Sâfi Bey'in bir diğer eseri şiiirlerini topladığı yazma divanıdır. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Zühdü Bey, 538 numarada kayıtlı bulunan basılmamış divan 58 sayfadan oluşur. Bununla birlikte ilgili nüshanın Ahmed Sâfi Bey'e ait divanın tamamını şamil olup olmadığı hususu belli değildir (Tosun, 1996: 179).

Ahmed Sâfi Bey'in üçüncü eseri ise matbu bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi, 154 numarada kayıtlı olan müellifin *Mecmuam* ismi ile 1893-1894'te neşrettiği küçük kitapçıktır. Eserin içeriğini Ahmed Sâfi Bey'in edebiyata ilişkin telif ettiği yazılar, şiiirler, nükteler ve İmam Mâlik'in telifi olan *Elfiye*'den bir bölümün açıklaması oluşturur.

Bunlardan başka *Ahmed Sâfi Bey*'in etrafında yer alan gençler tarafından 1885 senesinde *Şu'le* ismiyle onbeş günde bir neşredilen, müellif tarafından telif edilen yazıların yer aldığı edebiyat, tarih ve fen bilimleri konularına ağırlık veren bir dergi mevcuttur. Müelliften başka A. Cevdet, M. Fazlı, M. Behiç, Hacı Hâşim, M. Abdurrahman isimlerine ait teliflerin de yer aldığı dergi sadece üç-dört sayı devam edebilmiştir (Tosun, 1996: 179).

Kasîde-i Hamriyye Tercümesi

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde *Kasîde-i Hamriyye*'nin sırasıyla Abdüsselam b. Numan b. Halîl, İsmail Ankaravî, Abdülmecîd-i Sivâsî, Abdullah Salâhî-i Uşşâkî, Alâiyeli Kara Mustafa Hulûsî Efendi, Ahmed Sâfi Bey ve Mehmed Nazım tarafından Türkçe olarak şerh ve tercüme edildiği, bunların dışında eserin *Tarabengiz* isimli müellifi belli olmayan neşredilmiş bir şerhinin olduğu söylenmişti. Bu isimlerden Abdüsselam b. Numan b. Halîl'in eseri *Kasîde-i Hamriyye*'nin ilk Türkçe şerhi olma özelliğini taşır. Abdullah Salâhî-i Uşşâkî ise kasideyi şerh ederken, şerhinin içinde Arapça beyitleri manzum olarak Türkçeleştirmiştir. Abdülmecîd-i Sivâsî'nin *Kasîde-i Hamriyye* tercümesi ise kasidenin manzum tercümesi olma özelliğini taşır.⁴

İsimleri zikredilen *Kasîde-i Hamriyye* şârih ve mütercimlerinin kimisi kasideyi şerh ya da tercüme etme sebebini açıklarken eserin Arapça oluşunun Anadolu sûfi çevrelerinin önemli bir kısmınca anlaşılmasına sebep olduğunu bu yüzden tercüme gereksinim duyduğunu söyler. Kimi ise etrafındaki insanların teşvikiyle bu derin anlamlar yüklü eserin şerhine giriştiğini dile

⁴ Abdülmecîd-i Sivâsî'nin manzum tercümesi için bk. Yusuf Yıldırım, (2015). "Abdülmecîd-i Sivâsî'nin Manzum Kasîde-i Hamriyye Tercümesi", *İSTEM İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsîkîsi Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 25, s. 157-166.

getirir. (Yıldırım, 2015: 160-164) Ahmed Sâfi Bey ise tercüme etme sebebini izah ederken, *Kasîde-i Hamriyye*'nin kendisinden önce yapıla gelmiş şerh ve tercümelerinde yer alan muğlak ifadelerden dolayı eserin anlaşılmadığını söyleyerek, eseri zamanın diline uygun bir biçimde yeniden tercüme etme ihtiyacının olduğunu dile getirmiştir. Müellifin kasideyi tercüme etme sebebini Ahmed Sâfi Bey'in kendi ifadeleriyle aktarıyoruz:

“*Bu kasîde-i şerîfenin Abdurrezzâk-ı Kaşânî vü Dâvûd-ı Kayserî vü Şeyh Hasan-ı Bîrûnî vü Abdulganî-i Nablûsî hazerâtının Arabça şerhleri olduğu gibi lisân-ı mezkûr üzre daha pek çok şerhleri vardır. Arabçadan mâ-‘adâ Molla Câmî lisân-ı Fârisî ile şerhi ve bu şerhin ‘Abdullah Salâhî hazretleri tarafından Türkçe’ye idilen tercemesi var ise de tahsîl-i ‘ulûm itmiş on bin Türkde bir Türk güçlkle anlar. Çünkü muğlakdır...*”

“*İsti‘dâd-ı ‘âcizânemiñ mâ-fevkinde olduğunu bildiğim hâlde mücerred bâdî-i feyz ü muhabbet ü bâ‘îs-i ‘uẗv u mağfiret olur ümîdiyle lisân-ı ‘aşr u zamâna göre bu kaşîde-i şerîfeniñ tamâmını hazret-i şeyhiñ rûhâniyyet-i kudsîyyelerinden istimdâd iderek anı Türkçe’ye terceme itdim...*” (Süleymaniye Ktp., Mikrofilm Arşivi, nr. 2096, s. 3007; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 332, vr. 61a)

Ahmed Sâfi Bey'in tercümesine ilişkin söylenmesi gereken önemli hususiyetlerden biri tercümenin *Kasîde-i Hamriyye* metninin tamamını şâmil bir tercüme olduğudur. Zira daha önceki şârih ve mütercimler kasîdenin tam bir tercümesini ortaya koymamışlardır. Ahmed Sâfi Bey, tercümesinin mukaddimesinde bu duruma da değinmiştir:

“*..Bununla beraber Fârisî ve Türkî şerh ve tercemesi de eksikdir. Kemâl Paşazâde'nin ve şârih-i Mesnevî İsmâil Rusûhî-i Ankaravî'nin de Türkçe birer tercemeleri var olduğu ba'z fuzalâdan mesmû‘-ı fakîrânem olmuş ise de bu iki tercemeyi bulup okumağa muvaffak olamadım.*”

Ahmed Sâfi Bey *Kasîde-i Hamriyye* tercümesinde önce beyitlerin Arapça metinlerini vermiş, peşi sıra *Meâlî* ifadesi altında kelimelerin lügat manalarına göre metnin tercümesini yapmıştır. Bununla birlikte eser tercüme edilirken bazı kelimelerin Türkçe'ye birebir değil de mütercim tarafından anlam gözetilmek suretiyle bir kısım tasarruflarla aktarıldığını söylemek mümkündür. Mesela metinde yer alan *şarap* kelimesi tercümede Ahmed Sâfi Bey'in kendi tasarrufuyla *şarab-ı muhabbet*, *şarâb-ı tarâvet-nisâb*, *şarâb-ı sürûr-encâm*, *şarâb-ı âteş-nâb*, *şarâb-ı sohbet-nisâb*, *şarâb-ı kerâmet-meâb*, *şarâb-ı nâb-ı meyhâne-i hakikat*, *bâde-i gülfâm-ı muhabbet*, *bâde-i gülfâm-ı meveddet*, *bâde-i hakikat*, *bâde-i marifet*, *bâde-i pür-tesîr*, *bâde-i hoş-güvâr*, *bâde-i hidâyet-pîrâ*, *mey-i tâbdâr* şeklindeki tavsiflerle aktarılmıştır. Tercümede yukarıdaki örneklerde görülen benzer tasarrufları bulunan Ahmed Sâfi Bey'in bir beyitte de lügat karşılığı *şarap meclisi ehli* olarak Türkçeleştirilecek bir ifadeyi *erbâb-ı istidâd* şeklinde tercüme ettiği görülür.⁵ Hiçbir anlam muğlaklığına sebebiyet vermemekle birlikte Ahmed Sâfi Bey'in tercümede ifade eklemelerinde bulunduğu da olmuştur. Birkaç beyitle sınırlı olmak kaydıyla beyitlerin tercümelerinden sonra bir iki satırlık açıklamalar da eklemiştir. Yine mütercim ilk beytin tercümesinden sonra konu münasebeti gereği *Rûşeni*'nin bir kıtasını beyit tercümesinin ardından aktarır.

Hususiyetlerini aktardığımız Ahmed Sâfi Bey'in *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*, *Sefîne-i Sâfi*'sinin on sekizinci cildinde bulunur. Tercümenin girişinde Ahmed Sâfi Bey'in yazdığı mukaddimenin sonunda yer alan tarihten tercümenin 1922 senesinde yapıldığını öğreniyoruz. Çalışmamızda kasîdenin tercümesi neşredilirken tespit edilen iki tercüme nüshası karşılaştırılmıştır. Bu nüshalardan biri Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi 2096 numarada, diğeri ise İstanbul

⁵ İlgili beyit *Kasîde-i Hamriyye*'nin 5. beytidir.

Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, 332 numaranın 61a-69b varakları arasında yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan nüsha müellif hattıdır. Tenkitli neşirde Süleymaniye nüshası "S" harfi ile Atatürk Kitaplığı'nda yer alan nüsha ise "A" harfi ile gösterilmiştir.

METİN

Kasîde-i Hamriyye Tercümesi

S 3007

Muqaddime⁶

A 61a

Ma'lûm-ı üli'n-nühâdır ki, Şeyh Şerefeddîn Ebî Hafş⁷ Ömer el-ma'rûf bi-İbni'l Fârîz (Razıyallâhu 'anhu) hazretlerinin şüfiler ıstılahı üzre tanzîm buyurdıkları (Kaşîde-i Hamriyye) ki muhabbet-i seniyye-i Cenâb-ı Muhammediyyeyi (Şallallâhu 'aleyhi ve sellem) müştemil olduğu cihetle erbâb-ı haqîkat beyninde gâyetle maqbûl ü meşhûrdur.

Bu kaşîde-i şerîfeniñ⁸ 'Abdu'r-rezzâk-ı Kâşânî vü Dâvûd-ı Kayserî vü Şeyh Hasan-ı Bîrûnî vü 'Abdu'l-ganî-i Nâblusî⁹ hazeratının 'Arabca şerhleri olduğu gibi lisân-ı mezkûr üzre daha pek çok şerhleri vardır. 'Arabca'dan mâ-'adâ Molla Câmî hazretlerinin lisân-ı Fârisî ile şerhi vü bu şerhiñ 'Abdullâh Şalâhî hazretleri tarafından Türkçe'ye¹⁰ idilen tercemesi var ise de tahtîl-i 'ulûm itmiş on biñ Türkde bir Türk güçlûkle añlar. Çün ki muğlaqdır. Bunuñla berâber Fârisî vü Türkî şerh ü tercemesi de eksikdir. Kemâl Paşazâde'niñ vü şârih-i Mesnevî İsmâ'îl Rusûhî-i

A 61b

Ankaravî'niñ de Türkce bir tercemeleri var olduğu ba'z fuzalâdan mesmû'-ı fakîrânem olmuş ise de bu iki tercemeyi bulup okumağa muvaffak olamadım.

İsti'dâd-ı 'âcizânemiñ mâ-fevkinde¹¹ olduğunu bildigim hâlde mücerred bâdî-i feyz ü muhabbet ü bâ'ış-i 'uzv u mağfîret olur ümîdiyle lisân-ı 'aşr u zamâna göre bu kaşîde-i şerîfeniñ tamamını hazret-i şeyhiñ rûhâniyyet-i kudsiyyelerinden istimdâd iderek anı Türkçe'ye terceme itdim. Teberrük kaşîdiyle vücûda gelen şu tercemeyi Sefînemiziñ bu cüz'ine tahtîr eyledim. Kîllet-i bizâ'ama inzimâm iden 'ac-z-i kâbiliyyet hasebiyle vuqu'ı zarûrî olan kuşurumıñ 'afvını luften mu'tâla'asına rağbet

S 3008

buyuran ihvân-ı dînden ricâ vü istirhâm eylerim. Ve mina'llâhi't-tevfîk.

⁶ Müellif hattı olan S'de başlık "Mukaddime" şeklinde yer alırken A nüshasında "İbnü'l-Fârîz ve Kaşîde-i Hamriyyesi" başlığı yer almaktadır.

⁷ S EbîHafş: Ebu'l-Hafş A

⁸ S şerîfeniñ: meşhûreniñ A

⁹ S Nâblusî: en-Nâblusî A

¹⁰ S Türkçe'ye: -A

¹¹ S mâ-fevkinde: fevkinde A

Fî 19 Şaferü'l-ḥayr Çehârşenbe sene 1341 ve fî 11 Teşrîn-i evvel 1338 / 1922

Ez'afü'l-'ibād Aḥmed Şāfi Cāmi'ü'l-ḥurūf¹²

A 62a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 شَرِبْنَا عَلَى ذِكْرِ الْحَبِيبِ مُدَامَةً سَكِرْنَا بِهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُخْلَقَ الْكَرْمُ

Me'ālî

Cānāniñ zikri üzerine şarāb-ı muḥābbeti içdik! Mest olduk! Faḳāṭ bāğ-ı 'ālemde henüz üzüm çubuğı¹³ ḥalk olmamışdı. [Sefinemiziñ¹⁴ on beşinci nüshasında muḥarrer olan ve meālîni bālādaki nazm-ı bedī'ü'l-uslūbdan alan Şeyḫ Rüşenî ḥāzretleriniñ şu kıt'asını bi'l-münāsebe be-tekrār¹⁵ yazdım.]

Kıt'a

--- / --- / ---

Tā ki sevdim ben seni ey nūr-i pāk

Cān u dilden dir idim rūḥî fidāk

İçüben 'aşkıñ şarābın mest idim

Ne üzüm var idi ne bāğ ü ne tāk

S 3009

2 لَهَا الْبُذْرُ كَأَنَّ وَهِيَ شَمْسٌ يُدِيرُهَا هَالَلٌ وَكَمْ يَبْدُو إِذَا مُرَجَّتْ نَجْمٌ

A 62b

Me'ālî

O şarāb-ı āteş-nāb, āfitāb-ı kā'ināt ve ḳadeḫi pertev-eḫsān olan bedri-tāmdır. Sāḳī-i gül-cemālîñ (maḥbūbîñ) parmaqları o ḳadeḫi devr itdirdikce zuhūra gelen her ḥabābı bir necm-i dıraḫşāndır.

¹² S Ez'afü'l-'ibād Aḥmed Şāfi Cāmi'ü'l-ḥurūf: Aḥmed Şāfi A

¹³ S henüz üzüm çubuğı: üzüm çubuğı henüz A

¹⁴ S Sefinemiziñ: Sefineniñ A

¹⁵ S be-tekrār: tekrār A

3 وَلَوْلَا شَدَّاهَا مَا اهْتَدَيْتَ لِجَانِبِهَا وَلَوْلَا سَنَاهَا مَا تَصَوَّرَهَا الْوَهْمُ

Me'âli

O bâde-i gül-fâm-ı muhabbetiñ büy-ı dil-âvîzi meşâm-ı câna münteşir olmasaydı meyhâne-i haqîkate yol bulunmazdı ve peymâne-i vedd ü muhâlaşatiñ nûrı müşâhede olunmasaydı vehm ü hayâl anı taşavvur idemezdi.

4 وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا الذَّهْرُ غَيْرَ خَشَّاشَةٍ كَأَنَّ خَفَاها فِي صُدُورِ النَّهْيِ كَثْمٌ

A 63a

Me'âli

Zamâne o şarâb-ı yâkût-ı fâmdan bıraktığı cüz'î baqiyyede 'âkılleriñ sînesinde gizli kalmıştır.

S 3010

5 وَإِنْ ذُكِرَتْ فِي الْحَيِّ أَصْبَحَ أَهْلُهُ نَشَاوَى وَلَا عَارَ عَلَيْهِمْ وَلَا إِيْتَمٌ

Me'âli

Erbâb-ı isti'dâdiñ meclisinde o şarâb-ı muhâbbet yâd olursa cümlesi mest ü harâb olurlar. O ser-höşluğdan anlara bir 'âr u günâh yokdur.

6 وَمِنْ بَيْنِ أَحْشَاءِ الدَّنَانِ تَصَاعَدَتْ وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا فِي الْحَقِيقَةِ إِلَّا إِسْمٌ

Me'âli

Küpler derûnunda şu'üd iden o bâde-i cân-dâdeniñ haqîkatde ancak bir nâmı kaldı.

A 63b

7 وَإِنْ خَطَرْتُ يَوْمًا عَلَى خَاطِرِ امْرِئٍ أَقَامَتْ بِهِ الْأَفْرَاحُ وَارْتَحَلَّ الْهَمُّ

Me'âli

Ol müdâm-ı şafâ-encâm bir civâñ-merdiñ hâtırına gelse gumümü gider ve inşirâh-ı tâmma ve zevk-i kâmile mazhar olur.

Turkish Studies

8 وَلَوْ نَظَرَ النُّدْمَانُ خَتَمَ إِنَائِهَا لِأَسْكَرَهُمْ مِنْ دُونِهَا ذَلِكَ الْخَتْمُ

Me'āli

Meclis-i muḥabbetiñ nedimleri o şarāb-ı nābīñ mevzū' olduğu kadehiniñ¹⁶ mührini görseler bāde-nüş olmazdan evvel o mühr anları mest ü ḥarāb eyler.

S 3011 9 وَلَوْ نَضَّحُوا مِنْهَا ثَرَى قَبْرِ مَيِّتٍ لَعَادَتْ إِلَيْهِ الرُّوحُ وَانْتَعَشَ الْجِسْمُ

Me'āli

O meclis-i muḥabbetiñ nedimleri o şarāb-ı rūḥ-efzānīñ bir kaṭresini meyyitiñ ḳabrine şaçsalar meyyitiñ bedeniñden ayrılan rūḥı tāze ḥayāt ile 'avdet ider ve cism-i meyyite bā'ış-i inti'āş olurdu.

A 64a 10 وَلَوْ طَرَّحُوا فِي فِي حَائِطِ كَرَمِهَا عَلِيلاً وَقَدْ أَشْفَى لِفَارَقَةِ السَّقَمِ

Me'āli

O şarāb-ı ṭarāvet-nişābīñ bāğı dīvārınīñ gölgesine ḥāl-i ihtizārda bulunan bir ḥastayı bırakmış olsalar şīḥḥat-i tāmme bulur.

11 وَلَوْ قَرَّبُوا مِنْ حَائِطِهَا مُقْعَدًا مَشَى وَتَنَطَّقُ مِنْ ذِكْرِي مُدَاقَّتِهَا الْبُكْمُ

Me'āli

O şarābın meyḥānesine bir kötürümü yaklağırsalar yürür ve dilsiz anıñ yād-ı mezāḳıyla söz söylemege başlar.

S 3012 12 وَلَوْ عِبَقْتُ فِي الشَّرْقِ أَنْفَاسُ طَيِّبِهَا وَفِي الْغَرْبِ مَزْكُومٌ لَعَادَ لَهُ الشَّمُّ

Me'āli

A 64b O şarāb-ı sürür-encāmīñ güzel ḳoḳusu şark ṭarafında münteşir olursa garbda burun nezlesiyle muḫtarib olan kişiniñ kuvve-i şāmmesi yerine gelir.

¹⁶ S kadehiniñ: kadehiñ A

13 وَلَوْ خُضِبَتْ مِنْ كَأْسِهَا كَفُّ لَامِسٍ لِمَا ضَلَّ فِي لَيْلٍ وَفِي يَدِهِ النَّجْمُ

Me'âli

O bâde-i gül-fâm-ı muhabbetiñ memlû olan çadehini tutan kişiniñ avucına anıñ reng-i nûrâniyyeti mün'akis olunca bir necm-i hidâyet imiş gibi karanlıklarda yolını şaşırmaz.

14 وَلَوْ جُلِّيتُ سِرّاً عَلَى أَكْمِهِ غَدَاً بَصِيراً وَمَنْ رَأَوْقِهَا تَسْمَعُ الصَّمَّ

Me'âli

O şarâb-ı âteş-nâb anadan doğma körüñ gözine sürülse görmege başlar ve sözgüsünden damlayan damlanıñ şadâ-yı laţîf ü hazîni şağırın çulağını açar.

S 3013 15 وَلَوْ أَنْ رَكْباً يَمَمُوا تُرَبَّ أَرْضِهَا وَفِي الرِّكْبِ مُلْسُوعٌ لِمَا ضَرَّهُ النَّسَمُ

A 65a

Me'âli

Bir kârbân halkı o müdâm-ı hayât-encâmıñ bulunduğu yere teveccühitse ve aralarında yılan şokmuş bir kişi bulunsa o kimesneye zehr zarar virmez.

16 وَلَوْ رَسَمَ الرَّاقِي حُرُوفَ اسْمِهَا عَلَى جَبِينِ مُصَابٍ جُنَّ أَبْرَأَهُ الرَّسْمُ

Me'âli

O şarâb-ı şoĥbet-nişabıñ ismi ĥarflerini efsûn okuyan kimse mecnûn u maşrû'ın alnına yazsa 'illet-i cünûn u şur'a ile ma'lûl olan ĥalâş olur ve kesb-i şihĥat eyler.

17 وَفَوْقَ لِيَؤَاءِ الْجَيْشِ لَوْ رُقِمَ اسْمُهَا لِأَسْكَرَ مَنْ تَحْتَ اللِّوَا ذَلِكَ الرَّقْمُ

Me'âli

O mey-i tâbdârın ismi 'askeriñ sancağı bālâsına terķîm olunsa o sancağıñ saye-i zaferinde sayebân olan 'asker mest ü medhüş olur.

Turkish Studies

S 3014 18 تُهْدَبُ أَخْلَاقَ النَّدَامَى فَيَهْتَدِي بِهَا لَطْرِيقَ الْعَزْمِ مَنْ لَا لَهُ عَزْمٌ

A 65b

Me'ali

O bāde-i hidāyet-pīrā nedīmān-ı bezm-i muḥabbetiñ kötü huylarını güzel huylara tebdil ve 'azmi olmayanlara ʔarīk-i 'azmi irā'e eyler.

19 وَيَكْرُمُ مَنْ لَا يَعْرِفُ الْجُودَ كَفَّهُ وَيَخْلُمُ عِنْدَ الْغَيْظِ مَنْ لَا لَهُ حِلْمٌ

Me'ali

O ʔarāb-ı kerāmet-me'ābīñ cümle-i te'ʔirātındandır ki baḥil ü ḥasīs olanları civān-merd ü kerīm ve gāzab ʔāḥiblerini ḥalīm ider.

20 وَلَوْ نَالَ قَدَمُ الْقَوْمِ لَأَتَمَّ فِدَائِمَهَا لِأَكْسَبِيهِ مَعْنَى شَمَائِلِهَا اللَّئِمُّ

Me'ali

Bir kavmiñ içinde bulunan denī vü alçağı o mey-i hoşgüvārīñ surāḥī vü sebbūbesiniñ tıpasını öpmüş olsa aḥlāk-ı ḥamīde vü ḥiṣal-i pesendide ile müteḥallik olur.

S 3015 21 يَقُولُونَ لِي صِفْهَا فَانْتَ بَوَصَفِهَا خَيْرٌ أَجَلَ عِنْدِي بِأَوْصَافِهَا عِلْمٌ

A 66a

Me'ali

Medḥ ü ʔenā itdigüñ bādeniñ teskīn-i 'atş için vaşf-ı ḥāşını bir miqdār daha beyān eyle! Zīrā sen o bāde-i pür-te'ʔiriñ evşāfını iyi bilirsñ diyorlar. Evet ben aniñ evşāfını iyi bilirim.

22 صَفَاءٌ وَلَا مَاءٌ وَلُطْفٌ وَلَا هَوَاءٌ وَنُورٌ وَلَا نَارٌ وَرُوحٌ وَلَا جِسْمٌ

Me'ali

O ʔarāb-ı nābda ʔafīyyet ber-kemāldir. Faḫaḫ ʔu degildir. Laḫīfdir faḫaḫ leḫāfetce hevāya beñzemez. Nūrdur faḫaḫ āteş degildir. Rūḫdur lākin cismi yoḫdur.

23 تَقَدَّمَ كُلُّ الْكَائِنَاتِ حَدِيثُهَا قَدِيمًا وَلَا شَكْلَ هُنَاكَ وَلَا رَسْمَ

A 66b

Me'âli

Rütbe-i 'ilmiñ rütbe-i ma'lûmâta teḳaddümi gibi o bâde-i ma'rifetiñ bahşi bu 'âlem-i kevn ü fesâdıñ¹⁷ hilkatine teḳaddüm itmişdir. O vaḳt ki henüz 'âlem-i kevn'de şekl ü resm yok idi.

S 3016

24 وَقَامَتْ بِهَا الْأَشْيَاءُ تَمَّ لِحِكْمَةٍ بِهَا احْتَجَبَتْ عَنْ كُلِّ مَنْ لَا لَهُ فَهْمٌ

Me'âli

Her bir şey' o şarâb-ı nâb-ı ḥaḳîkatle sâbit oldu vü ta'ayyün buldı. Li-ecli'l-hikme Vâcib-i Te'âlâ vü Teḳaddes ḥazretlerinin kayyümiyyeti 'adâleti iḳtizâ eyledi. Neşve-i bâde-i muḥabbetden naşîbe-dâr olmayan keç fehman-ı meḥcübîn 'arifân-ı bi'llâhîñ ḥaḳḳânî kelâmını añlayamadıklarından nâşî neşve-i ḥâşşa mâlik olan o şarâb-ı feyziñ ḥâşşasını inkâr itdiler.

25 وَهَامَتْ بِهَا رُوحِي بِحَيْثُ تَمَارَجَا اتِّحَادًا وَلَا جِرْمَ تَخَلَّلَهُ جِرْمٌ

Me'âli

'İlmiñ ma'lûm ile ve gülde bi'l-ḳuvve mevcûd olan gül şuyı ile ve ḥurma ağacınınñ kendi çekirdeği ile iḥtilât ü imtizâcı naşîl ise rûḥumuñ da o şarâb-ı nâb-ı muḥabbet ü ma'rifet ile öyle imtizâc ü iḥtilâtı vardır ki ḥulûl degildir.

A 67a

26 فَخَمْرٌ وَلَا كَرْمٌ وَأَنْدَمَ لِي أَبٌ وَكَرْمٌ وَلَا خَمْرٌ وَلِي أُمُّهَا أُمُّ

Me'âli

Ebu'l-beşer Âdem ('alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm)¹⁸ benim ve cümle insânlarıñ babası olduğı ḥâlde hilkati zamânında üzüm mefḳûd ve

S 3017

şarâb-ı nâb-ı muḥabbet mevcûd idi. O şarâbıñ vücûdı yok iken de benim için vâlîde olan üzümüñ anası var idi.

¹⁷ A 'âlem-i kevn ü fesâdıñ: 'âlem-i kevn-i fesâdıñ S

¹⁸ S 'alâ nebiyyinâ vü 'aleyhi's-selâm: -A

27 وَلُطْفُ الْأَوَانِي فِي الْحَقِيقَةِ تَابِعٌ لِطُفِّ الْمَعَانِي وَالْمَعَانِي بِهَا تَنْمُ

Me'ali

Zurūfiñ (kaqlarıñ) leṭāfeti haḳıḳatde me'anīniñ leṭāfetine tābi'dir. Me'anīde o kaqlar ile kesb-i leṭāfet ider ve neşv ü nemā bulur.

28 وَقَدْ وَقَعَ التَّفْرِيقُ وَالْكُلُّ وَاحِدٌ فَأَرْوَاحُنَا حَمْرٌ وَأَشْبَاخُنَا كَرْمٌ

Me'ali

A 67b Me'anīde teferruḳ vāki' olmuşsa da hepsi bir şeydir, ervāhımız şarāb-ı muḥabbet ü ma'rifet ve eşḥāşımız (ecsāmımız, ecsādımız) üzüm menzilesindedir. [Ervāhdan maḳşad rūḥ-ı laṭīf-i Cenāb-ı Muḥammedīniñ (şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem)¹⁹ icmāli için tafşıldır. Bu beytde mebahış-i 'amīka vardır.

29 وَلَا قَبْلَهَا قَبْلٌ وَلَا بَعْدَ بَعْدِهَا وَقَبْلِيَّةُ الْأُبْعَادِ فَهِيَ لَهَا حَتْمٌ

Me'ali

S 3018 Cenāb-ı Haḳḳ'ıñ tecellī-i zātisine mazhar olan o bāde-i feyż ü muḥabbetiñ ne evveliyetine teḳaddüm itmiş (evvel) ve ne āḫiriyyetine te'ahḫur itmiş (āḫir) yoḳdur. O ancak āḫiriyyete muzāf-ı evveliyetdir ki anıñ sıfat-ı rāsīhasıdır.

30 وَعَصْرُ الْمَدَى مِنْ قَبْلِهِ كَانَ عَصْرَهَا وَعَهْدُ أَبِيْنَا بَعْدَهَا وَلَهَا النِّتْمُ

Me'ali

O şarāb-ı ma'rifet üzümünüñ ta'şiri mebd'e'-i ḫalk-ı 'ālemden ve Ādem ('alā nebiyyinā²⁰ ve 'aleyhi's-selām)'ın 'ahd-i nübüvvetinden muḳaddemdir. Bir dürr-i yetimdir ki tabi'atden mücerreddir.

31 مَحَاسِنُ تَهْدِي الْمَادِحِينَ لَوْصُفِيهَا فَيَحْسُنُ فِيهَا مِنْهُمْ النَّتْرُ وَالنَّظْمُ

A 68a

Me'ali

Ol mey-i muḥabbet ü haḳıḳatiñ güzelliḡi bir derecededir ki anı vaşf iden vaşıfları nūr-ı hidāyetle tenvīr iderek anıñ haḳḳındaki nazm u inşaları ziyādesiyle güzel olur.

¹⁹ S şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: -A

²⁰ S 'alā nebiyyinā: -A

32 وَيَطْرَبُ مَنْ لَمْ يَذْرِهَا عِنْدَ ذِكْرِهَا كَمُشْتَقِي نُعْمٍ كُلَّمَا ذُكِرَتْ نُعْمٌ

Me'âli

S 3019

O bāde-i haḳīḳatiñ leṭāfeti ve baḥş idecegi neşvesi bilmeyenleriñ yanlarıñda zıkr olunduğı vaḳt 'āşık-ı dil-i şūrīdeniñ ma'sūḳına olan meyl ü muḥabbeti cūş u ḥurūşa gelüp de vicdānında ḥūşul-pezīr olan zevḳden göñli şād olduğı gibi ṭarab-nāk olurlar.

33 وَقَالُوا شَرِبْنَا الْإِثْمَ كَلًّا وَإِنَّمَا شَرِبْنَا التِّي فِي تَرْكِهَا عِنْدِي الْإِثْمُ

Me'âli

Esrār-ı muḥabbetden naşībe-dār olmayanlar şurbını ikrār itdigüñ şarāb ile günehkār olduñ didiler. Ḥāşā vü kellā; ben ancak terki 'indimde günāh olan şarāb-ı muḥabbeti içdim.

A 68b

34 هَنِينًا لِأَهْلِ الدَّيْرِ كَمْ سَكِرُوا بِهَا وَمَا شَرِبُوا مِنْهَا وَلَكِنَّهُمْ هَمُّوا

Me'âli

Deyr ehline ḥoş-güvār olsun ki o bāde-i pür-neşve vü şafā ile mest oldılar. Gerçi içmediler. Ammā içmek için ihtimām itdiler.

35 وَعِنْدِي مِنْهَا نَشْوَةٌ قَبْلَ نَشَاتِي مَعِيَ أَبَدًا تَبْقَى وَإِنْ بَلَى الْعَظْمُ

Me'âli

S 3020

Bende o şarāb-ı muḥabbetden bir neşve vardır ki ḥilkatimden evvel bende mevcūddur. Kemikler maḥv u nā-būd olsa da o neşve rūḥum ile bāḳī vü ḳā'imdir.

36 عَلَيْكَ بِهَا صِرْفًا وَإِنْ شِئْتَ مَرْجَهَا فَعَذَابُكَ عَنِ ظَلَمِ الْحَبِيبِ هُوَ الظُّلْمُ

Me'âli

O bāde-i gül-fām-ı meveddete bir şey ḳatma! Eger bir şey ḳatmak ister iseñ ma'sūḳuñ ağızı yārını ḳatmamak zūlm olur.

Turkish Studies

A 69a 37 وَذُونَكهَا فِي الْحَانِ وَاسْتَجْلِيهَا بِهِ عَلَى نَعْمِ الْأَلْحَانِ فَوَيْ بِهَا غُنْمٌ

Me'ālī

O şarāb-ı nāb-ı meyhāne-i haḳīkatden al ve cilvesine ṭālib ol! Elhānıñ nağmesiyle peymāneyi nūş it ki ğanīmet bulasıñ!

38 فَمَا سَكَنتُ وَالْهَمَّ يَوْمًا بِمَوْضِعٍ كَذَلِكَ لَمْ يَسْكُنْ مَعَ النَّعْمِ الْعَمِّ

Me'ālī

Ġam ile nağme bir yerde ictimā' itmedigi gibi o şahbā-yı hālet-efzāyı nūş iden zātıda da ğam bulunmaz.

S 3021 39 وَفِي سَكْرَةٍ مِنْهَا وَلَوْ عُمُرَ سَاعَةٍ تَرَى الدَّهْرَ عَبْدًا طَائِعًا وَلَكَ الْحُكْمُ

Me'ālī

O bāde-i hoş-güvārın mestliğinde bir sā'at miḳdārı olur iseñ görürüsüñ ki 'ālem seniñ bende-i fermān-beriñdir. Sen de o 'āleme şāhib ü hākimsiñ.

A 69b 40 فَلَاعْيَشَ فِي الدُّنْيَا لِمَنْ عَاشَ صَاحِبًا وَمَنْ لَمْ يَمُتْ سُكْرًا بِهَا فَاتَهُ الْحَزْمُ

Me'ālī

Her kimse ki bu 'ālemde huş-yār olup o bāde-i muḥabbetden hişşe-yāb-ı feyz-i mestī olmadı, 'ıyş-i dünyādan behre-ver ve haḳīkat-i muḥabbetde fānī olmadı. Ve bir kimse ki neşve-i mestīsiyle ölmemişdir, sebīl-i hāzım u kıyāseti bulmamışdır.

41 عَلَى نَفْسِهِ فَلْيَبْكِ مَنْ ضَاعَ عُمُرُهُ وَلَيْسَ لَهُ فِيهَا نَصِيبٌ وَلَا سَهْمٌ

Me'ālī

O bāde-i muḥabbet ü ma'rifetden naşībe-dār olmaḳsızın 'ömrini zāyi' iden kimse kendi nefsine ağlasın.

Turkish Studies

Kaşîde-i şerîfe-i hamriyyeniñ tercemesi bi-'inâyeti'llâh-i Te'âlâ tamâm oldı. (Hazâ min-fazlı Rabbî.)²¹

Sonuç

İslâm sonrası Arap şiirinde *hamriyyât* kaleme alma geleneği bazen Hayyâm tarzında; şarap, meyhaneye, kadeh gibi unsurlardan gerçek anlamıyla bahseden ve içki meclislerinin övüldüğü şiirlerle bazen de şarap, meyhaneye, kadeh vb. unsurların tasavvufî anlamlarıyla kullanıldığı şiirlerle iki şekilde devam ede gelmiştir. *Sultânü'l-âşıkîn* lakaplı, Arap edebiyatının önemli sûfi karakterlerinden biri olan İbnü'l-Fârız bahsedilen ikinci şekil üzere şaraba, meyhaneye ve kadehe tasavvufî anlamlar yükleyerek *el-Kasîdetü'l-Hamriyye*'yi telif etmiş, bu eser sûfi çevrelerce çokça kabul görmüştür. Kasîdenin Arap ve Fars edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da manzum ve mensur birçok tercüme ve şerhi bulunmaktadır. *Kasîde-i Hamriyye*'yi Türkçe'ye tercüme edenler arasında son dönem mutasavvıf Osmanlı ulemâsından Ahmed Sâfi Bey de bulunur.

Osmanlı'da birçok devlet kademesinde görev ifâ etmiş, dönemin ulemâsı içinde seçkin bir yeri olan Ahmet Sâfi Bey; Arapça, Farsça ve Türkçe'ye bu dillerde şiir telif edecek kadar hâkim entelektüel bir karakterdir. Ahmed Sâfi'nin en önemli eseri on sekiz ciltten oluşan, kendisiyle aynı dönemde yahut kendisinden önce yaşamış birçok şuarâ, meşâyih ve ulemânın terceme-i hallerine, eserlerine ve şiirlerine yer verdiği *Sefînetü's-Sâfi* dir. Müellifin *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi*, *Sefînetü's-Sâfi* isimli eserinin on sekizinci cildinde bulunur.

Ahmed Sâfi, *Kasîde-i Hamriyye*'nin kendisinden önce yapılan tercümelerinin müphemlikler içerdiğini, bu suretle kasîdeyi daha önceki tercüme ve şerhlerde yer alan muğlaklıkları gidermek amacıyla ve zamanın diline uygun bir biçimde tercüme ettiğini söyler. Ahmed Sâfi'nin bu amaca uygun bir biçimde tercümesinde dönemi için anlaşılır bir dil kullandığı ve sade bir üsluba sahip olduğu söylenebilir.

Kasîde-i Hamriyye Tercümesi daha önceki tercümelerin aksine bütün kasîdeyi şâmil bir tercümedir. Eserin daha önceki şârih ve mütercimleri kasîdenin tam bir tercümesini ortaya koymamışlardır. Bu durum tercümenin ortaya çıkma sebebi olarak Ahmed Sâfi tarafından eserine yazdığı mukaddimede de zikredilmiştir.

Ahmed Sâfi, *Kasîde-i Hamriyye* tercümesinde yöntem olarak önce beyitlerin Arapça metinlerini vermeyi, peşi sıra da *Meâli* ifadesi altında lügat manalarına göre kelimelerin tercümelerini yapmayı tercih etmiştir. Bununla birlikte Ahmet Sâfi'nin tercümede kelimelerin lügat manalarını aşan, metnin anlamını gözeten tasarruflarda bulunduğu görülür. Tercümede metin içinde yer yer açıklamalarda da bulunmuştur. Mütercimmin tercümedeki amacının, *Kasîde-i Hamriyye*'yi daha anlaşılır kılmak ve metne ilişkin muğlaklıkları gidermek olduğu düşünülürse, bu tasarruflar ve açıklamalar oldukça anlaşılabilir bir durumdur.

Bu çalışmada Ahmed Sâfi Bey'in hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiş, kendisine ait *Kasîde-i Hamriyye Tercümesi* tespit edilen iki nüsha karşılaştırılmak suretiyle tenkitli bir şekilde neşredilmiştir.

²¹ Müellif hattı olan S'de eserin sonunda yer alan "Kaşîde-i şerîfe-i hamriyyeniñ tercemesi bi-'inâyeti'llâh-i Te'âlâ tamâm oldı. (Hazâ min-fazlı Rabbî.)" ifadesi A nüshasında yer almamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Serap. (1999). *Ahmed Sâfi Bey'in Sefinetü's-Sâfi Adlı Eserinde Bektaşılık*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 172 s.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal. (1940). *Son Asır Türk Şairleri*, c. 9, s. 1588-1589, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Karataş, Mustafa. (1999). "Ahmed Sâfi Bey'in Sefinetü's-Sâfi Adlı Eserinin VIII. Cildinin Neşri ve Ruh, Alem-i Ervah Açısından Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Osmânzâde Hüseyin Vassâf. (2015). *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Prof. Dr. Ali Yılmaz, c. 4, III. bs., s. 216-236, İstanbul: Kitabevi.
- Sâfi, Ahmed. (2015). *Dönmeler Âdeti*, Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saraç, M. A. Yektâ. (2003). "Tasavvuf Edebiyatına Ait Temel Bir Metin ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 30, s. 445-468.
- Tosun, Necdet. (1996). "Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: Sefinetü's-Sâfi", *İlam Araştırma Dergisi C. 1, S. 2*, s. 177-190.
- Uludağ, Süleyman. (2000). "İbnü'l-Fârız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21, s. 40-43, İstanbul.
- Yıldırım, Yusuf, (2015). "Abdülmeccid-i Sivâsî'nin Manzum Kasîde-i Hamriyye Tercümesi", *İSTEM İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 25, s. 157-166.
- Yılmaz, Müslüm. (2013). "Osman Nuri Ergin: Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri (1883-1961)", *Türkiyat Mecmuası* c. 23, s. 141-188.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Ak, M. (2016). "Ahmed Sâfi Bey'in Kasîde-i Hamriyye Tercümesi/ A Translation of the Qasida-ı Khamriyya by Ahmed Şafi Begh", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140,(Prof. Dr. Mehmet Akkuş Armağanı)Volume 11/17Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10058>, p. 131-150.